

# COLIGATUL VECHI ROMÂNESC DE LA TALPOȘ (JUD. BIHOR)

de  
CONSTANTIN MĂLINAȘ

Între cele cîteva zeci de cărți vechi românești, care se află în depozitul parohial de la Tinca, organizat în acești ani potrivit prevederilor legale de ocrotire a valorilor bibliofile, ce fac parte din Patrimoniul Cultural Național, se remarcă un manuscris coligat cu un fragment de carte tipărită (număr de inventar 38), expus împreună cu cărțile care provin din localitatea învecinată Talpoș. Cele două filade formează un bloc de carte, legat în piele neagră pe tăblii de lemn (dimensiuni 30/20/4 cm), cu ornamente aurite, simbolice și florale pe coperti, cu închizători acum defecte.

1. Manuscrisul reprezintă un *Octoih* românesc vechi, din care nu s-au păstrat primele file. Incipit: „*Începerea cu Dumnezeu cel sfînt a octoihului simbatăseara la Dmne strigatam cătră tine Stihirile Invierii glas 1*”.

Are 80 de file, fără coloncifru, numerotate de noi, de 29/19 cm, cu text manuscris roșu și negru, integral în chirilice, pe două coloane, cu 30—34 de rînduri în coloană. Copistul are un duct uncial, mărunt, extrem de economicos, fără ligaturi, cu foarte rare cazuri de suprascriere și puține abrevieri, mai ales la nomina sacra. Tendința de a imita și a respecta un text tipărit este evidentă. Pe prima filă de zaț, verso, copistul a executat un desen mariologic în peniță, destul de grosolan, iar pe recto la foaia de gardă a desenat cu ceva mai multă îndemînare pe Ioan Damaschinul, autorul dintîi al Octoihului, scriindu-i de cîteva ori și numele cu roșu și negru.

Vignetele desenate la încheierea glasurilor și liniile de flori tipografice, aidoma celor din cărți, confirmă că diacul copist a avut la îndemînă și a urmat un model tipărit.

În sumarul manuscrisului se cuprind canoanele celor opt glasuri (f. 1—37), cursul săptămîinii de la polunoșniță și pînă în simbăta următoare (f. 37—74). Între f. 74—80 apare: „*Începutul sveatîlnelor a voscreasnelor și stihirile samoglasnice al celor unsprăzeace Euglîi*.” Evident, lipsesc capitole de început, părți intermediare și de încheiere în comparație cu sumarul unui Octoih bogat, ceea ce trimite către un prototip timpuriu al manuscrisului.

2. În continuarea manuscrisului se află 51 de file, numerotate 9—59, dintr-o carte veche românească tipărită în negru și roșu, cu 41 de rînduri

în pagină plină. F. 9—16 cuprind sinaxarul celor 12 luni, iar f. 16—59 începutul Slujbelor de obște, pînă la: „*Slujba la a doa și la multe cuvioase muieri*.” La f. 16 recto se vede o vigneta florală piramidală, frecventă în tipografia de Rîmnic, trecută apoi și în cărțile de Blaj. Sîntem în fața unui capăt de carte, mai precis filele păstrate reprezintă partea de încheiere a unui *Antologhion*. Identificarea completă pune în evidență dificultatea că nici unul dintre Antologhioanele descrise în *Bibliografia Românească Veche* nu are 41 de rînduri, ci de regulă 40, uneori 39, o singură dată 43. Este posibil ca să avem în acest coligat un fragment dintr-un Antologhion numai semnalat pînă acum în bibliografie, cum e cazul cu cele de Rîmnic, 1717, Rădăuți, 1745, Blaj, 1766, etc. Dincolo de această aproximare, cu mult mai importantă și mai interesantă din punct de vedere istoriografic apare simbioza pe care acest coligat o susține între un *Octoih* și un *Antologhion*, caracteristică pentru o anume etapă a perfecționării tipologiei cărții vechi românești, ceea ce ne poate orienta asupra perioadei în care s-a putut produce coligatul de la Talpoș. Astfel la 1697 Antim Ivireanul tipărește la Snagov monumentalul său *Antologhion grecesc*, spunînd în prefață că această carte este o adevărată bibliotecă fără lipsuri și completă: „*Cel mai bogat dintre antologiile cunoscute acum*”, căci cuprinde și Psaltirea întregă, cu Octoihul, Orologiul, Penticostarul și Triodul. În deceniile următoare Antologhionul se delimitează păstrînd însă legătura cu Octoihul, încît la 1726 mai vedem că la Iași s-a procedat: „*a să da în tipariu aciasta cuvioasa carte Anthologhion în care s-au pus la un locu și Ohtaihu*”, apărînd împreună.

Situația se repetă la 1736, cînd cele două cărți apar la București, fapt care-i dă prilejul lui Ion Bianu să constate: „*De obicei la un loc cu acest Anthologhion se află legat Octoihu tipărit în același an*.” După acest caz, numeroasele ediții de Octoih pe care le înregistrează *Bibliografia Românească Veche* sînt independente de cele ale Antologhionului. Coligatul de la Talpoș, Bihor, se înscrie în acest proces ca un document special de consonanță a conștiinței populare cu tiparul, el aparține, observîndu-i și însemnările de proprietate și circulație, primei jumătăți a secolului al XVIII-lea și atestă cultivarea în vestul românesc a unor trăsături de activitate cărturărească similare și simultane celor din Moldova și Țara Românească.

### Insemnările

F. 37, cu chirilice: „*Scrisam eu Petru meșta maiu dni 24 leat 1731*” (=luna mai zile 24 an 1731). Un posibil explicit al copistului, dacă nu ar fi unele diferențe de duct.

F. 2 de zaț, cu latine: „*Ex libris Joannis Kirilovits alias Metyan Parochus Talpasiensis scripsi die 23 Martie 817*”

F. 2 de zaț, cu chirilice: „*Luare de seamă despre în anul 1817 au fost foamete mare boli și vîrsări de ape cit au ajuns oameni la ce mai de pe urmă perire precum și mulți au murit de foame*”

F. 2 de zaț, aceeași mînă: „*Aceasta carte este a lui Chirilovici par/oh/ului din Talpoș martie 23 anul 1817*“

În muzeul de la Tinca se mai găsesc și alte cărți vechi românești, aduse din satul Talpoș, precum: *Antologhion*, 1737, *Ceasoslov*, 1745, *Evangelie*, 1746, *Octoih*, 1750, toate tipărite la Rîmnic, *Octoih*, Blaj, 1760 și cîteva dintre *Mineiele* editate în 1804—1805 la Buda de către I. Piuaru-Molnar, după cele ale lui Chesarie de la Rîmnic. Și din alte sate din jur au fost aduse aici pentru păstrare prețioase cărți strămoșești, mărturie peste timp a tradițiilor și legăturilor pe care românii din Bihor le-au menținut și întreținut în tot spațiul de cultură, limbă și conștiință românească, premiză și garanție de unitate politică.